

ดาบศักดิ์เหล็กน้ำพี้ แพรดำ หน้าผี:

จินตนาการ “ชาติ” ในนวนิยายช่วงทศวรรษ 2460

Dabsakleknumpii Preadum Naaphi:

An imaginary of ‘nation’ in Thai modern fiction of 1920s

สมิทธิ์ ถนนอมศาสนะ*

บทคัดย่อ

มโนทัศน์ “ชาติ” ในแบบสมัยใหม่เริ่มแพร่หลายและเป็นที่รับรู้ของปัญญาชนไทยอย่างน้อยก็ตั้งแต่ช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา และได้รับการตีความหลากหลายรูปแบบ บทความนี้จะเสนอให้เห็นถึงความรู้สึกต่อ “ชาติ” ในช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผ่านนวนิยายสมัยใหม่ของผู้เขียน 2 คนคือ ขุนธนกิจวิจารณ์ และ หลวงสารานุกรมประพันธ์ ซึ่งเป็นนักเขียนขายดีในช่วงเวลานั้น

ขุนธนกิจวิจารณ์ได้ใช้รูปแบบของนวนิยายอิงประวัติศาสตร์นำเสนอความเก่าแก่ของอุดมการณ์ชาติแบบทางการในสมัยรัชกาลที่ 6 อันมีกษัตริย์เป็นศูนย์กลาง พร้อมตอบโต้วาทกรรมความเหนือกว่าของตะวันตกด้วยการจัดวางความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างไทยกับตะวันตกเสียใหม่ ขณะที่หลวงสารานุกรมประพันธ์ได้ใช้รูปแบบของนวนิยายสืบสวนแสดงความปรารถนาที่จะให้สยามเป็นเอกราชทางเศรษฐกิจและเป็นมหาอำนาจทางการทหารที่เหนือกว่าตะวันตกด้วยสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ ความปรารถนาของพวกเขาสะท้อนความรู้สึกกับข้อใจในสถานะของสยาม ซึ่งเป็นความรู้สึกร่วมกันกับปัญญาชนไทยจำนวนมากในช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง

คำสำคัญ: อุดมการณ์, ชาติ, ขุนธนกิจวิจารณ์, หลวงสารานุกรมประพันธ์, ดาบศักดิ์เหล็กน้ำพี้, แพรดำ, หน้าผี

Abstract

The concept of modern ‘nation’ began to appear and proliferate among Siamese intellectuals at least since during the reign of King Chulalongkorn. After that, there has been a number of strains of interpretation towards the concept. In this article, I’d discuss the notion of ‘nation’ in the decade preceding the 1932 Siamese Revolution presented in the work of two best-seller modern novelists of the period - Khun Thanakijvicharn and Luang Saranupraphan.

---

* อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Khun Thanakijvicharn resorted to the genre of historical novel which portrays an aged-old entity of 'nation' with the monarch at the centre according to the dogma of official nationalism formed during the reign of King Mongkut. Altogether, he responded to the discourse of Western superiority by rearranging power relations between Siam and the West anew. While Luang Saranupraphan chose a detective genre to uncover his desire to see Siam as an economically independent nation occupying the status of military superpower and superior to the West due to its scientific innovations. All in all it can be seen that these two novelists' desire actually expresses a grievance towards the status of Siam when encountered with the West. I propose that this kind of sentiment is also something felt commonly among the groups of intellectuals before the 1932 Revolution.

Keywords: Ideology, Nation, Khun Thanakijvicharn, Luang Saranupraphan, Dabsakleknumpii, Preadum, Naaphi

บทนำ: ชาตินิยมและกรอบคิดเรื่องชาติ

กรอบคิดหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อโลกสมัยใหม่และส่งผลกระทบต่อความคิดและการกระทำของผู้คนอย่างมาก คือ มโนทัศน์ “ชาติ” แบบสมัยใหม่ ที่ทำให้คนจำนวนมากรู้สึกว่าเป็นหน่วยเดียวกันกับคนที่อยู่ในอาณาเขตของสิ่งที่เรียกว่า “ประเทศ” เดียวกับตน และทำให้แปลกแยกหรือรู้สึกเป็นคนละพวกกับคนที่อยู่ต่างอาณาเขตดังกล่าว

ความรู้สึกทางการเมืองในแบบที่เรียกว่า “ชาติ” และชาตินิยมไม่เคยปรากฏในยุคก่อนสมัยใหม่ที่ตำแหน่งแห่งที่ของคนขึ้นอยู่กับว่าตนเป็นคนของลอร์ดคนใด ดังที่ชาวนาฝรั่งเศสในแคว้นอองฌูและอะควิตันช่วงยุคกลาง ไม่ได้รู้สึกผิดแปลกอะไรที่ดินแดนของตนอยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์อังกฤษ เช่นเดียวกับที่พ่อค้าในเนเธอร์แลนด์สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 16 ไม่ได้รู้สึกเป็นปัญหามากนักเมื่อตนอยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์สเปน (ชนวนสำคัญในการปฏิวัติแยกตัวเป็นเอกราชของเนเธอร์แลนด์ เกิดจากความขัดแย้งของนิกายทางศาสนามากกว่าจะเป็นเรื่องชาติ) เป็นต้น

การกระจายตัวของความคิดเรื่องชาติ ในด้านหนึ่งก็เป็นผลมาจากการปฏิวัติฝรั่งเศสในปี 1789 (ที่มีการชูสถาบันชาติเพื่อใช้แทนที่สถาบันกษัตริย์ และมีความพยายามเปลี่ยนข้าของกษัตริย์ให้เป็นพลเมือง) ขณะที่ในอีกด้านหนึ่งก็เป็นผลมาจากการค้นหาอัตลักษณ์ร่วมของปัญญาชนในแคว้นแคว้นที่พูดภาษาเยอรมันในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 และจะส่งผลสะท้อนในยุโรปช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งกรอบคิดดังกล่าวมีส่วนสำคัญทำให้ประชาชนจำนวนมากเริ่มตระหนักในการมีภาษา ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมร่วมกัน เกิดความรู้สึกผูกพัน รัก และหวงแหนชาติ

ความรู้สึกรักและการให้ความสำคัญกับชาติที่เข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ อาจเรียกอย่างกว้างๆ ได้ว่า “ชาตินิยม” ซึ่งไม่ใช่อุดมการณ์ทางการเมืองในตัวมันเอง แต่เป็นองค์ประกอบที่สามารถผสมผสานและมองผ่านอุดมการณ์ทางการเมืองแบบต่างๆ ตั้งแต่อุดมการณ์แบบเสรีนิยมที่ให้ความสำคัญกับรัฐประชาชาติและพลเมืองของชาติพร้อมทั้งตั้งคำถามกับสถาบันกษัตริย์ของยุโรป ไปจนถึงอุดมการณ์แบบอนุรักษ์นิยมแบบอำนาจนิยมที่ให้ความสำคัญกับชาติของตนเองเหนือสิ่งอื่นใด ให้คุณค่ากับคุณธรรมและความเชื่อของชาติตนว่าเป็นเลิศกว่าชุดความคิดแบบอื่นๆ

การรับรู้และแพร่กระจายของมโนทัศน์ “ชาติ” ได้นำคำถามมาสู่ปัญญาชนยุโรปจำนวนหนึ่งในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ดังที่ ลอร์ดแอกตัน (Lord Acton) ชาวอังกฤษ และแอร์เนสต์ เรอนองด์ (Ernest Renan) ชาวฝรั่งเศส ได้เคยตั้งข้อสงสัยถึงมโนทัศน์ “ชาติ” ที่เติบโตและแพร่หลายในตะวันตกช่วงเวลานั้น ลอร์ดแอกตันมองว่ามโนทัศน์ชาตินั้น แท้จริงแล้วเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นผ่านองค์กรทางการเมือง (Acton, 2012, p. 36) ส่วนเรอนองด์ผลักดันความคิดไปไกลกว่านั้นด้วยการตั้งคำถามว่าชาติคืออะไรกันแน่ ทำไมกลุ่มคนที่หลากหลายชาติพันธุ์ ภาษา ประวัติศาสตร์ อย่างสวีเดนหรือแคนาดาถึงยังรู้สึกเป็น “ชาติ” ได้ ทำให้เรอนองด์มองว่า “ชาติ” ไม่ได้มีลักษณะเป็นธรรมชาติหรือภววิสัย แต่ถูกสร้างขึ้นผ่านหลักการทางจิตวิญญาณ (soul) ของกลุ่มคนที่มีความทรงจำร่วมกันและจำเป็นต้องหลงลืมบางอย่างที่แสดงถึงความขัดแย้งและไม่ลงรอยออกไป (Patti, 2001, หน้า 329-33; เรอนองด์, 2561, หน้า 53-59) “ชาติ” จึงถูกมองว่าเป็นประดิษฐกรรมส่วนหนึ่งที่มากับยุคสมัยใหม่นักคิดบางคน เช่น เออร์เนสต์ เกลเนอร์ (Ernest Gellner) ได้พยายามเชื่อมโยงลักษณะทางสังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่และระบบเศรษฐกิจแบบตลาดที่เติบโตในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 มีส่วนในการสร้างรูปแบบของชาติในโลกตะวันตกสมัยใหม่ โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของระบบโรงเรียนที่มีส่วนสำคัญในการสร้างมาตรฐานทางวัฒนธรรมของชาติ (Breuilly, 2012, p. 161)

พลังของมโนทัศน์ดังกล่าวคือการสร้างอารมณ์ความรู้สึกร่วมของคนในพื้นที่หนึ่งๆ ที่รับรู้ถึงขอบเขตและอำนาจอธิปไตยที่มีร่วมกัน มีพลังในการทำให้คนจำนวนมากรู้สึกเป็นกลุ่มก้อนเดียวกันหรือแม้กระทั่งเสียสละชีวิตให้แก่มโนทัศน์ดังกล่าวได้ หรืออาจกล่าวผ่านวลีขอดนิมของ เบเนดิกต์ แอนเดอร์สัน ว่า ชุมชนในจินตนาการ หรือ ชุมชนจินตกรรม ที่ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงของจิตสำนึกผ่านกิจกรรมที่ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน โดยเฉพาะเรื่องของการพิมพ์ (ดู แอนเดอร์สัน, 2552 โดยเฉพาะบทที่ 3)

หากนิยามหนึ่งของ “ชาติ” คือมโนทัศน์ที่สามารถสร้างอารมณ์ความรู้สึกร่วมของคนในพื้นที่หนึ่งๆ ที่ถูกทำให้ตระหนักว่าตนอยู่ภายใต้เขตแดนและรัฐอำนาจอธิปไตยเดียวกัน มีประวัติศาสตร์ชุดเดียวกัน และอาจมีภาษาและวัฒนธรรมร่วมกัน กระบวนการที่จะทำให้ผู้คนในบริเวณเดียวกันเกิดความรู้สึกร่วมดังกล่าวจึงมีอย่างหลากหลายและแตกต่างกันไปตามเงื่อนไขของแต่ละพื้นที่

สำหรับสังคมสยามในช่วงยุคเปลี่ยนผ่าน มโนทัศน์ดังกล่าวอาจค่อยๆ ก่อรูปขึ้นจากหลากหลายกระบวนการ ไม่ว่าจะเป็นการทำแผนที่แบบสมัยใหม่ที่มีส่วนทำให้ชนชั้นนำสยามตระหนักถึงตัวตน ขอบเขตของประเทศ และอำนาจของรัฐธรรมนูญใหม่ (ธงชัย, 2556) การสร้างอุดมการณ์จากชนชั้นนำสยามในช่วงรัชกาลที่ 5 (Murashima, 1988) หรือกระทั่งบทบาทของกลุ่มชนชั้นกลางนอกศูนย์กลางอำนาจรัฐในช่วงทศวรรษ 2470 ที่พยายามนิยามความหมายของชาติด้วยตัวเอง (นครินทร์, 2542) เป็นต้น โดยปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความคิดดังกล่าวแพร่ไปในวงกว้างมากขึ้นนั้น คือระบบการศึกษาแบบสมัยใหม่และการแพร่หลายของสื่อสิ่งพิมพ์ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา ซึ่งเด็กที่เริ่มเข้าสู่ระบบการศึกษาจะถูกสอนให้รู้ถึงพื้นที่ ขอบเขต องค์กริธิปไตย เพื่อนร่วมชาติ และประวัติความเป็นมาอันยาวนานของชาติ เช่นหนังสือเรียนชุด *ธรรมจริยา* ที่เริ่มตีพิมพ์เล่มแรกในปี 2445 ซึ่งนอกจากจะสอนเรื่องความประพฤติแล้ว ยังสอนให้รู้จักมโนทัศน์ใหม่อย่าง รัชชาติ บ้านเมือง ฯลฯ อีกด้วย

เนื่องจากแนวคิดเรื่องชาติและชาตินิยมไม่ใช่อุดมการณ์ในตัวมันเอง แต่เป็นองค์ประกอบทางความคิดที่สามารถผสมผสานไปกับอุดมการณ์อื่นๆ ได้ จินตนาการเกี่ยวกับชาติจึงอาจถูกนำเสนอได้ในหลายรูปแบบ ดังนั้น ในสังคมสยามช่วงเวลาดังกล่าว จึงมีทั้งแนวคิดเรื่องชาติที่หลอมรวมกับอุดมการณ์กษัตริย์นิยม หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นแนวคิดชาติแบบทางการที่มีกษัตริย์เป็นศูนย์กลางที่แสดงออกผ่านสื่อทางการต่างๆ ไปจนถึงแนวคิดเรื่องชาติที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง (อาจเทียบเคียงได้กับความคิดเรื่องรัฐประชาชาติ) อันแสดงออกอย่างชัดเจนผ่านบทความทางการเมือง หนังสือพิมพ์ ตลอดจนการ์ตูนการเมืองในช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ถึงแม้ว่าในท้ายที่สุด จะไม่มีใครสามารถผูกขาดมโนทัศน์เรื่องชาติไว้กับตัวเองเพียงกลุ่มเดียวได้ ดังเช่นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 ที่ชนชั้นนำพยายามหลอมรวมแนวคิดเรื่องชาติเข้ากับสถาบันพระมหากษัตริย์ผ่านคำขวัญ “ชาติ ศาสน์ กษัตริย์” นั้น ก็เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการแพร่หลายของมโนทัศน์เรื่องชาติในแบบที่ปรารถนาการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น และนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลในหน้าหนังสือพิมพ์ และเกิดการปะทะระหว่างแนวคิดเรื่อง “ชาติ” ทั้ง 2 รูปแบบ (Copeland, 1999)

ในที่นี้คงจะมีได้กล่าวถึงการปะทะระหว่างแนวคิดเรื่องชาติแบบทางการที่ยึดกษัตริย์เป็นศูนย์กลางหรือความคิดเรื่องชาติของนักเขียนนักหนังสือพิมพ์ที่พยายามนิยามชาติขึ้นมาโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง แต่จะกล่าวถึงการเล่าเรื่องหรือการสร้างจินตนาการเกี่ยวกับ “ชาติ” ในแบบอนุรักษนิยมที่ปรากฏในงานวรรณกรรมยอดนิยม (pop fiction) บางส่วนของทศวรรษ 2460 ที่นอกจากชาตินิยมแบบทางการในช่วงเวลานั้นแล้ว คำกลางความคิดของชาตินิยมแบบอำนาจนิยมทางการทหารในช่วงทศวรรษ 2480 สมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรกก็เริ่มถูกนำเสนอขึ้นมาในช่วงเวลานี้เช่นเดียวกันแม้จะยังไม่เป็นรูปเป็นร่างมากนักก็ตาม อันจะทำให้เห็นถึงความอัดอั้นคับข้องใจของชนชั้นกลางสยามบางส่วนในช่วงทศวรรษ 2460 ที่มีได้มีบทบาทสำคัญในการปฏิวัติ 2475

วรรณกรรมทศวรรษ 2460 กับความคิดเรื่อง “ชาติ”

คุณสมบัติหนึ่งของเรื่องแต่งร้อยแก้วสมัยใหม่แบบตะวันตก (fiction) หรืออาจเรียกสั้นๆ ในภาษาปัจจุบันว่าวรรณกรรมสมัยใหม่นั้น คือภาษาที่ถูกเรียบเรียงในรูปแบบเฉพาะที่นิยามตัวเองผ่านความแตกต่างกับงานเขียนในรูปแบบอื่นๆ พร้อมทั้งใช้กลวิธีสร้างเรื่องราวผ่านโครงเรื่องแบบต่างๆ อย่างสมจริง (แต่ไม่ใช่เรื่องจริง) อันเป็นรูปแบบการเขียนที่เริ่มเป็นที่นิยมตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 ของยุโรปเป็นต้นมา เนื่องจากวรรณกรรมเป็นพื้นที่ที่ประกอบไปด้วยตัวบท (text) บริบท (context) และผู้แต่ง (author) ทำให้การศึกษาหรือวิเคราะห์งานวรรณกรรมในโลกตะวันตกกระทำได้อย่างหลากหลาย

แนวทางแรกๆ ที่นิยมกันในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 คือการวิจารณ์ในเชิงประวัติศาสตร์ที่ทำให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของชีวประวัติของผู้แต่งกับตัวบทเป็นหลัก ต่อมาแนวทางการวิเคราะห์ได้แตกแขนงหลากหลายมากขึ้น ตั้งแต่แนวทางที่วิเคราะห์ความซับซ้อนของจิตใจของปัจเจกบุคคลอย่าง จิตวิเคราะห์ (psychoanalytic criticism) ที่ให้ความสำคัญกับตัวบทและผู้แต่งเป็นหลัก แนวการวิเคราะห์ที่ให้ความสำคัญกับบริบทภายนอกของสิ่งพิมพ์ สำนักพิมพ์ และผู้เขียน เช่น สังคมวิทยาวรรณกรรม (sociology of literature) แนวการวิเคราะห์ที่ให้ความสำคัญกับรูปแบบและสิ่งที่ปรากฏภายในวรรณกรรม โดยไม่จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับชีวประวัติหรือสภาพจิตใจของผู้เขียน เช่น รูปลัทธินิยม (formalist) และ นวนิวิจารณ์ (new criticism) แนวทางที่ให้ความสำคัญกับเนื้อหาในฐานะภาพสะท้อนของบริบททางเศรษฐกิจและสังคมเช่นแนวลัทธิมาร์กซ์ (Marxist) แนวทางที่เริ่มให้ความสำคัญกับ “ผู้อ่าน” โดยหันมามองการรับรู้/แลกเปลี่ยน/ต่อรองระหว่างตัวบทกับตัวผู้อ่านเช่น reader response แนววิเคราะห์ที่มองตัวงานในฐานะของวาทกรรมและการสร้างความหมายอย่าง new historicism และ cultural studies หรือแนวทางที่เน้นการทำความเข้าใจกลุ่มคนที่ถูกเบียดขับจากวาทกรรมชุดหลักอย่างสตรีนิยม (feminism) และ queer theory ไปจนถึงแนวหลังอาณานิคม (postcolonialism) เป็นต้น การตีความวรรณกรรมจึงมีแง่มุมที่หลากหลาย ตั้งแต่การยี้วรรณกรรมเป็นศูนย์กลางโดยให้ความสำคัญกับตัวบทเพียงอย่างเดียวโดยไม่มองความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม ไปจนถึงมุมมองที่ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของบริบทภายนอกมากกว่าความหมายในตัวบท (แนวทางของทฤษฎีแบบต่างๆ อาจดูเบื้องต้นได้ใน Lois Tyson, 1999)

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประเด็นสำคัญของบทความนี้ไม่ใช่การวิจารณ์วรรณกรรม แต่เป็นการพยายามทำความเข้าใจถึงจินตนาการชาติแบบอนุรักษนิยมที่ปรากฏขึ้นในช่วงทศวรรษ 2460 ผ่านงานวรรณกรรม ดังนั้น งานชิ้นนี้จึงมองงานวรรณกรรมในฐานะองค์ประกอบหนึ่ง (ในหลายองค์ประกอบ) ของกระบวนการสร้างความคิดและจินตนาการเกี่ยวกับชาติ ซึ่งอยู่ภายใต้ระบบวัฒนธรรมที่ผลิตมันขึ้น วรรณกรรมเป็นทั้งพื้นที่ที่ถูกสร้างขึ้นจากบรรทัดฐานทางสังคมและระบบของวัฒนธรรมที่ผู้แต่งสังกัดอยู่ พร้อมกันนั้น ผู้แต่งก็ได้แปรบรรทัดฐานทางสังคม หรือกระทั่ง

อุดมการณ์ (Ideology) (ในความหมายของเครื่องมือทางความคิดของชนชั้นนำที่มีส่วนในการสร้างจิตสำนึกทางสังคม) บางส่วนของสังคมออกมาเป็นตัวแทนและส่งต่อไปยังผู้อ่าน งานวรรณกรรมในที่นี้จึงเป็นทั้งผลผลิตจากบริบททางภูมิปัญญาของชนชั้นกลางในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของยุคสมัย และเป็นหลักฐานทางความคิดที่อาจทำให้เห็นความรู้สึกส่วนหนึ่งของผู้แต่งในช่วงเวลาดังกล่าวได้ ดังที่ คริสโตเฟอร์ พาวลิง นักสังคมวิทยาผู้พยายามทำความเข้าใจงานวรรณกรรมยอดนิยม (pop fiction) ของโลกตะวันตก และเห็นว่าควรจะต้องทำความเข้าใจวรรณกรรมทั้งในแง่ของระบบทางวัฒนธรรมที่ผลิตมันขึ้น และในแง่ของกระบวนการการสร้างความหมาย ซึ่งแม้งานเหล่านี้จะสร้างบรรทัดฐานทางสังคมบางประการที่ผู้อ่านอาจจะยอมรับหรือปฏิเสธ แต่ก็ต้องตระหนักเสมอว่างานเขียนต่างๆ ไม่ได้ไหลลื่นมาลอยๆ แต่อยู่ในบริบททางสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ แบบใดแบบหนึ่ง (Pawling, 1984, pp. 4-5)

เนื่องจากมโนทัศน์ “ชาติ” เป็นเรื่องของการสร้างจินตนาการและอารมณ์ความรู้สึกและสามารถผสมผสานกับอุดมการณ์ทางการเมืองได้อย่างหลากหลาย ทำให้ความรู้สึกเรื่องชาติและชาตินิยมสามารถแสดงออกผ่านอุดมการณ์ทางการเมืองได้หลายรูปแบบ ทั้งแบบเสรีนิยมที่ให้ความสำคัญกับการสร้างรัฐประชาชาติและ พลเมืองของชาติ อุดมการณ์แบบอนุรักษนิยมที่ให้ความสำคัญกับจารีต สถาบันอันเก่าแก่ไปจนถึงอุดมการณ์แบบอำนาจนิยม ที่ให้ความสำคัญกับขยายดินแดนหรือขยายอำนาจ เป็นต้น บทความนี้จะมองภาพนำเสนอที่ปรากฏในนวนิยายอันเป็นที่นิยมในช่วงทศวรรษ 2460 ทั้งหมด 3 เรื่อง คือ *ดาบศักดิ์เหล็กน้ำพี้* (เขียนปี 2467-8) นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่แต่งโดย “อาัยฉโยม” หรือ ขุนชนกิจวิจารณ์ (ต่อไปจะเรียกว่าขุนชนกิจฯ) และ *แพรคำ* (เขียนปี 2465-6) กับ *หน้าผี* (เขียนปี 2466-7) นวนิยายสืบสวนประเทิกขวัญผลงานของหลวงสารานุประพันธ์ (ต่อไปจะเรียกว่าหลวงสารฯ) ในฐานะพื้นที่หนึ่งของผู้เขียนทั้งสองคนได้นำเสนอถึงภาพของชาติบ้านเมือง ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกคับข้องและความปรารถนาที่มีต่อชาติในช่วงเวลานั้น ที่ถูกสร้างขึ้นผ่านบริบททางสังคมในช่วงเวลาดังกล่าว

ขุนชนกิจฯ ได้รับเอาตัวแบบของความคิดเรื่องชาติแบบทางการ (official) ของรัชกาลที่ 6 มาเป็นโครงหลักในนวนิยายของเขา และเสริมด้วยการแสดงความมีอารยะที่เหนือกว่าของสยามต่อตะวันตก ขณะที่หลวงสารฯ ก็ไม่พอใจในสภาพที่สยามต้องพึ่งพิงและอ่อนข้อให้แก่ประเทศอื่นๆ และเริ่มแสดงความปรารถนาที่ต้องการให้สยามได้เป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจและทางทหารในนิยายของเขาเช่นกัน โดยผู้เขียนจะเริ่มกล่าวถึง *ดาบศักดิ์เหล็กน้ำพี้* ก่อนในฐานะนวนิยายที่นำเสนออุดมการณ์ชาติแบบทางการของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชในช่วงทศวรรษ 2460 แม้ตามช่วงเวลาแล้วจะเขียนทีหลังสุดก็ตาม หลังจากนั้นจึงนำเสนอถึงจินตนาการชาติใน *แพรคำ* และ *หน้าผี* ที่แสดงให้เห็นอุดมการณ์ที่ปรารถนาความเป็นมหาอำนาจทางการทหาร ซึ่งเริ่มก่อรูปขึ้นในทศวรรษดังกล่าว แต่จะเติบโตมากขึ้นเมื่อได้รับอิทธิพลของแนวคิดฟาสซิสต์ในช่วงทศวรรษ 2480 ต่อไป

นวนิยาย 3 เรื่องนี้คงไม่สามารถเป็นตัวแทนของความคิดเรื่องชาติในช่วงทศวรรษ 2460 หรือช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองได้ทั้งหมด (เพราะยังขาดภาพของชาติที่เริ่มให้ความสำคัญกับประชาชนอย่างที่เสนอในหน้าหนังสือพิมพ์หลายฉบับ) แต่ก็ช่วยให้เห็นถึงอุดมการณ์และอารมณ์ความรู้สึกบางส่วนของคนชั้นกลางที่มีต่อชาติของตนในช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง และมองเห็นการนำเสนออุดมการณ์ชาติที่มีแนวโน้มไปทางอนุรักษนิยม 2 รูปแบบ ที่แบบหนึ่งจะมีอิทธิพลต่อสังคมไทยในตอนนั้นและขณะที่อีกแบบหนึ่งจะเริ่มเด่นชัดขึ้นในช่วงต้นทศวรรษ 2480

ดาบศักดิ์เหล็กน้ำพี้: นวนิยายอิงประวัติศาสตร์กับจินตนาการ “ชาติ” อันเก่าแก่

ถ้าจุดเด่นอย่างหนึ่งของงานวรรณกรรมคือการทำให้สิ่งที่เป็นามธรรมปรากฏเป็นรูปธรรม และทำให้ง่ายต่อการรับรู้ของผู้อ่านมากขึ้น *ดาบศักดิ์เหล็กน้ำพี้* (ต่อไปนี้จะเรียกว่า *ดาบศักดิ์*) ของ “อายัน โฆษ” หรือ ขุนชนกกิจวิจารณ์ (ชื่อจริงคือ ประยูร ธาตุภักฎ, 2436-2506) ก็คงเป็นหนึ่งในงานที่สามารถนำเสนอความคิดทางการเมืองของทศวรรษ 2460 ได้ดีที่สุดอีกชิ้นหนึ่ง ถึงแม้โดยตัวมันเองจะไม่ใช่นวนิยายการเมืองก็ตาม งานชิ้นนี้ได้สอดแทรกอุดมการณ์ ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ของรัชกาลที่ 6 ผ่านการทำให้เป็นรูปธรรม พร้อมๆ กันนั้น ยังแสดงความมีอารยะที่เหนือกว่าของสยามต่อชาติอื่นๆ (รวมถึงตะวันตก) ผ่านพฤติกรรมและคุณธรรมของตัวละครในงานวรรณกรรมได้อย่างน่าสนใจ

ขุนชนกกิจวิจารณ์ เกิดและเติบโตในครอบครัวของขุนนางผู้ใหญ่ บิดาของเขาคือรองอำมาตย์โทหลวงอาชาวคดี หลังจบการศึกษา ขุนชนกกิจฯ ได้รับราชการอยู่กระทรวงวังตั้งแต่ปี 2455 เป็นต้นมา และเป็นหนึ่งในคนใกล้ชิดของรัชกาลที่ 6 จนถึงกับเล่นละครร่วมกันหลายครั้ง เคยเป็นเสื่อปาร์กษาพระองค์ และยังเคยได้รับรางวัลด้านการแต่งบทวิจารณ์รัชกาลที่ 6 อีกด้วย (อายัน โฆษนุสรณ์, 2507, หน้า ข.) เขาได้เริ่มเขียนงานลงหนังสือพิมพ์ *ไทยเกษม* (ซึ่งผู้เขียนส่วนใหญ่เป็นข้าราชการของรัชกาลที่ 6) ตั้งแต่ปี 2467 โดยส่วนใหญ่จะเป็นบันเทิงคดีอิงประวัติศาสตร์ หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเขายังรับราชการในกระทรวงวังต่อไป ผลงานในยุคหลังของเขาส่วนใหญ่เป็นแนวทางโหราศาสตร์

งานเขียนที่ทำให้เขาเป็นที่รู้จักในหมู่นักอ่านวงกว้างมากที่สุดเห็นจะเป็น *ดาบศักดิ์* นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่ตีพิมพ์ครั้งแรกเป็นตอนๆ ในนิตยสาร *ไทยเกษม* ตั้งแต่เดือนสิงหาคมของปี 2467 เป็นต้นมา

พื้นที่สำคัญในการนำเสนออุดมการณ์และความคิดเรื่องชาติของเขาคือนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นรูปแบบของนวนิยายที่ใช้ฉากเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ และได้พรรณนาให้เห็นประเพณีหรืออารมณ์ของยุคสมัย โดยตัวละคร (ไม่ว่าจะมีตัวตนจริงหรือเป็นเพียงจินตนาการ) มักจะเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือความขัดแย้งในประวัติศาสตร์ที่ผู้อ่านส่วนใหญ่ทราบกันคืออยู่แล้ว ผู้ที่บุกเบิกแนวทางนี้ในโลกตะวันตกคือ วอลเตอร์ สก็อต (Walter Scott) เช่นเรื่อง *Waverly* (1814) เป็นต้น (Chris Baldick, 2004, p.114)

แม้ *ดาบศักดิ์เหล็กน้ำพี้* อาจจะไม่ได้อ่านนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องแรกของไทย เพราะอย่างน้อยก็มีเรื่องชุด *ทหารพระนเรศวร* ของ นายศิลป์ เทศะแพทย์ ที่ตีพิมพ์ใน *ศัพท์ไทย* ในช่วงปี 2465 นอกจากนี้ ในนิตยสารดังกล่าวยังได้กล่าวถึง งานชื่อ *ทหารพระเจ้าตากสิน* อีกด้วย (แต่ยังไม่ทราบว่าเนื้อหาจะเป็นอย่างไร) แต่ *ดาบศักดิ์* ก็อาจจะเป็นเรื่องแนวดังกล่าวที่ได้รับความนิยมสูงสุดในทศวรรษ 2460 ดังที่ สด คุรุมะโรหิต นักเขียนรุ่นทศวรรษ 2470 และเป็นเด็กนักเรียนในช่วงทศวรรษ 2460 ได้เคยกล่าวไว้ว่า “...พิมพ์ออกมาในหนังสือ *ไทยเขมม* เป็นครั้งแรก คนก็รุมกันเพราะเป็นดาบไทยที่มีรสชาติแปลกกว่าดาบเล่มอื่นๆ โดยเฉพาะการบรรยายในเชิงหลักวิชา ซึ่งให้ความรู้แก่ผู้อ่านมาก...” (อายัน โฆษณุสรณ์, 2507, หน้า (9)) นอกจากนี้ นวนิยายดังกล่าวยังอาจเป็นวรรณกรรมยอดนิยม (pop fiction) เรื่องแรกที่เอาอุดมการณ์ชาติแบบทางการมาแปรให้เป็นพฤติกรรมของตัวละครอย่างเป็นรูปธรรม

ดาบศักดิ์ เป็นเรื่องราวการผจญภัยของ หมู่วัว ทหารเอกของกรุงศรีอยุธยาหลังเสียกรุงฯ ครั้งที่ 1 ในช่วงระหว่าง จุลศักราช 923 (พ.ศ. 2113) จนถึงจุลศักราช 948 (พ.ศ. 2129) ผู้เขียนเปิดเรื่องด้วยการให้หมู่วัวในวัย 60 เล่าเรื่องการผจญภัยของตนให้คนหนุ่มฟัง โดยเล่าประวัติบรรพบุรุษของตนสั้นๆ ย้อนไปถึงจุลศักราช 823 (พ.ศ. 2004 ซึ่งตรงกับสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ¹) ที่กองทัพไทยเสียทีแก่กองทัพมอญ ทำให้นายหมู่วัวจันทรครุฑมวย บุตรของผู้มีบรรดาศักดิ์ฝ่ายมหาดไทย เป็นผู้ที่ถูกกวาดต้อนไปยังหงสาวดี จนได้แต่งงานกับบุตรของพ่อค้ามอญคนหนึ่ง มีบุตรชายชื่อหอม ซึ่งเมื่ออายุครบ 20 ปีนั้น หอมก็ได้เกิดความรู้สึกรักชาติขึ้นมา ดังคำบรรยายว่า “...ความรักชาติและปิตุภูมิเดิม ก็พลันบังเกิดในดวงหทัยประเทศ...” (หน้า 1)² พอดีกับเป็นช่วงที่บิดาและมารดาตนล่วงลับ จึงได้รวบรวมกลุ่มคนได้ประมาณ 500 คน ปลอมเป็นชาวป่าหนีเข้ามาในเขตแดนสยาม และได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กรับราชการในกรมพระตำราจหน้า ต่อมาได้แสดงความสามารถในการรบ จนได้เป็น ออกญาเกียรติราช มีบุตรชายคือ สมิงสิทธิเดชา ซึ่งก็คือปู่ของหมู่วัว และปู่ตัวเอง ที่ได้ถ่ายทอดทั้งความรู้ด้านอักษรและเพลงอาวุธให้แก่หมู่วัว

หลังจากนั้นจะเป็นเรื่องราวการผจญภัยของหมู่วัว ตั้งแต่การประลองกระบองและทำร้ายคู่ประลองชาวญวนจนตาย ต้องถูกเนรเทศไปทวาย (ภายหลังจึงเฉลยว่าเป็นการส่งไปสืบราชการลับ

¹ ในนวนิยายเรื่องนี้ ขุนชนกกิจ เรียกสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (ซึ่งเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดคนหนึ่งในสมัยอยุธยา และเป็นผู้ที่ได้ “ปฏิรูป” ระบบการปกครอง) ว่า “พระปิยมหาราช” แบบเดียวกับที่คนสมัยนั้นกล่าวถึงรัชกาลที่ 5

² เรื่อง *ดาบศักดิ์เหล็กน้ำพี้* นี้ ผู้เขียนใช้ไฟล์ PDF ที่ได้มาจาก ชมรมคนรักมิด เป็นตัวอ้างอิงหลัก ตัวเลขจ.ศ. ในเนื้อเรื่องสอบถาม กับต้นฉบับที่เคยตีพิมพ์ใน *ไทยเขมม* ซึ่งเป็นไมโครฟิล์มแล้ว การอ้างอิงจะใช้ตัวเลข (...) เลขหน้าของไฟล์ PDF ยกเว้นในบทที่ขาดหายไป จะอ้างอิงจากนิตยสาร *ไทยเขมม* แทน โดยจะใส่ชื่อ “อายัน โฆษณ” ไว้ในวงเล็บพร้อมเลขหน้าใน *ไทยเขมม*

อย่างแนบเนียน) ได้ต่อสู้กับ คาทิโอ ลูเบส ชาวกรีกผสมคอซิกา ซึ่งจะกลายเป็นคู่แข่งไปตลอดเรื่อง เพื่อช่วยเหลือนสตรีนางหนึ่ง ต่อมาเขาก็ถูกลักพาตัวขึ้นเรือโปรตุเกส ผจญภัยในท้องทะเล เข้าเมืองหงสาวดี ต่อสู้กับक्रमวยทั้ง 9 เกือบถูกประหารชีวิต แต่ลูกน้องคูใจมาช่วย ผจญภัยในเขตป่าเขา เดินทางผ่านเขตกระเหรี่ยง และปิดท้ายด้วยการรบกับพม่าที่ด่านเจดีย์สามองค์ใน จ.ศ. 948 (พ.ศ. 2129) ทำความชอบจนได้พระราชทานยศจากพระมหากษัตริย์ (สมเด็จพระนเรศวรมหาราช) เป็นออกพระรามอินทรา และได้แต่งงานกับหญิงคนรัก

แม้ว่าศักราชอาจจะคลาดเคลื่อนมากหากนับตามมาตรฐานปัจจุบัน เช่น ในปี 2129 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ยังไม่เสด็จขึ้นครองราชย์ และการรบในปีนั้นเกิดขึ้นที่นครสวรรค์ ไม่ใช่กาญจนบุรี การรบที่ด่านเจดีย์สามองค์ในเนื้อเรื่องจะเกิดขึ้นในปี 2133 แต่ความถูกต้องหรือคลาดเคลื่อนในเชิงข้อมูลจะไม่ใช่ประเด็นที่ถูกหยิบยกมาอภิปรายในที่นี้ แต่จะพิจารณาว่า อดีตที่ถูกสมมติให้เป็นสมัยอยุธยาช่วงหลังเสียกรุงครั้งที่ 1 นั้น ได้สื่อสารกับผู้อ่านร่วมยุคสมัยในปี 2467-8 อย่างไรบ้าง

หมู่วัว: ทหารเอกอยุธยาที่จินตนาการชาติแบบทางการ

หมู่วัวเป็นทหารดาบของอยุธยา มีฝีมือดาบ หมัดมวย และเพลงอาวุธต่างๆ อย่างกล้าเลิศ แม้แต่ความรู้ด้านภาษาก็ได้รับการฝึกฝนเป็นอย่างดีจากปู่ จนสามารถพูดพม่า รามัญ ลาวกาว โปรตุเกส ญี่ปุ่น และฮอลันดา “...ได้โดยถูกต้องประโยคประธานดี...” และความสามารถเหล่านี้ “...เป็นเหมือนอาวุธประดับกาย...” (หน้า 20-21) คงเป็นไปได้ยากในสมัยอยุธยาตอนกลางที่จะมีทหารชั้นหมู่ (หรือแม้แต่นายทหาร) รู้ภาษาในระดับนี้ แต่ความสมจริงไม่ใช่เรื่องสำคัญ เพราะสิ่งที่ ขุนชนกิจฯ ต้องการนำเสนอคือภาพของคนรุ่นใหม่ในทศวรรษ 2460 ที่การรู้ภาษาอื่นกลายเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง โลกใน *ดาบศักดิ์เหล็กน้ำพี้* ไม่ใช่โลกในสมัยอยุธยาอย่างที่มันเป็นจริงๆ แต่เป็นโลกในทศวรรษ 2460 ที่ใช้ฉากของอยุธยา ภาพต่างๆ ที่ปรากฏใน *ดาบศักดิ์* จึงเป็นภาพในอุดมคติของทศวรรษ 2460 ในสายตาของขุนนางผู้ใกล้ชิดรัชกาลที่ 6 อย่างตัวขุนชนกิจฯ ส่วนลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของหมู่วัว ก็เป็นบุคลิกแบบใหม่ของคนหนุ่มสาวในทศวรรษ 2460 ที่การถือยศถืออย่างเริ่มกลายเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจสำหรับชนชั้นกลาง หมู่วัวจึงมองว่าการคบหากันนั้นอยู่ที่อัธยาศัย มิใช่ยศศักดิ์ ไม่มีความรังเกียจต่อชนทุกๆ ชั้น (หน้า 4) อย่างที่คนรุ่นใหม่ในทศวรรษ 2460 ควรจะเป็น

ประเด็นที่น่าสนใจใน *ดาบศักดิ์* เห็นจะเป็นการนำเสนอมนทัศน์ชาติบ้านเมืองในแบบทางการของทศวรรษ 2460 ผ่านโลกยุคโบราณ ทำให้ “รัฐชาติ” เป็นเสมือนสิ่งที่เกิดขึ้นมานานแล้ว โลกใน *ดาบศักดิ์* เป็นโลกที่มีสัญชาติและลักษณะประจำชาติค่อนข้างชัดเจน ดังที่กล่าวไปในหัวข้อที่แล้วว่านายหอม บรรพบุรุษของหมู่วัวผู้นั้นอยู่ๆ ก็เกิดสำนึกรักชาติขึ้นมา ทั้งๆ ที่เขาเกิดในหงสาวดี และไม่เคยอยู่ในแผ่นดินไทยมาก่อน นิยายได้แสดงให้เห็นว่าความเป็นคนไทยนั้นอยู่ในสายเลือด

ไม่ได้อยู่กับถิ่นเกิดและภาษาที่พูด ลูกหลานของนายหอมอย่างหมู่วัญซึ่งเป็นตัวเอกของเรื่อง ยังได้สำนึกถึงเขตแดนที่ชัดเจนอันเป็นพื้นที่ที่เขาจะต้องปกป้องรักษา (ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เคยชัดเจนในช่วงก่อนสมัยใหม่) ดังคำบรรยายว่า “...ข้าพเจ้าเป็นทหารของสยามอาณาจักร ถ้าชาติใดบังอาจจัดตั้งเข้ามาเหยียบคว่ำแดนไทย ข้าพเจ้าเป็นผู้ขับไล่เข้าศึก...” (หน้า 96) และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพี่น้องร่วมชาติของคนที่ไม่เคยรู้จักกันเลยก็ตาม ดังที่ตัวเขาได้บรรยายความรู้สึกไว้ว่า “...ความตายของพี่น้องและเพื่อนรักชาวเกลอในระหว่างชาติเดียวกัน ได้บ่มมโนจิตชายชาตินักรบให้บ่าบั้นขึ้นจนถึงขีดสุดแห่งความดุร้าย...” (หน้า 98) การตระหนักถึงความเป็นชาติที่มีเขตแดนชัดเจนและมีความรู้สึกใกล้ชิดหรือเป็นเสมือนพี่น้องกับคนอื่นๆ ที่อยู่ในเขตแดนเดียวกันนั้นเป็นสำนึกเรื่องชาติแบบสมัยใหม่ที่ขุนชนกฯ น่าจะได้รับรู้ผ่านระบบการศึกษา และเมื่อมโนทัศน์ “ชาติ” มักจะผูกกับอดีตอันยาวนานและความเก่าแก่ ทำให้เขามองว่าไม่ใช่เรื่องแปลกอะไรหากสำนึกดังกล่าวจะเกิดขึ้นตั้งแต่ในสมัยอยุธยา ทหารในสมัยดังกล่าวจึงสามารถมีสำนึกแบบเดียวกันกับคนในทศวรรษ 2460 ผ่านการเชื่อมโยงผ่านมโนทัศน์ “ชาติ”

พร้อมๆ กับการนำเสนอเรื่องชาติและสัญชาติ ขุนชนกฯ ซึ่งเป็นหนึ่งในคนใกล้ชิดของรัชกาลที่ 6 ยังมักใส่คำขวัญ “ชาติ ศาสน์ กษัตริย์” และ “เสียชีพ อย่าเสียสัตย์” ในคำพูดของหมู่วัญอยู่หลายครั้ง (หน้า 49, 101 และ 111) ตลอดจนมีการชื่นชมพระบารมีของพระเจ้าอยู่หัวอยู่เสมอ หมู่วัญจึงไม่ใช่แค่ นายทหารของกรุงศรีอยุธยา แต่เป็นนายทหาร “ไทย” ที่มีทั้งสำนึกเรื่องชาติสมัยใหม่อย่างเต็มเปี่ยม ทั้งเรื่องสัญชาติ เรื่องเขตแดน เรื่องพี่น้องร่วมชาติ นอกจากนี้ เขายังพร้อมที่จะพลีชีพเพื่อชาติศาสนา สอนองคุณพระมหากษัตริย์ ตามจิตวิญญาณของรัฐไทยในทศวรรษ 2460 อีกด้วย ซึ่งไม่พบในเรื่องเล่าอิงประวัติศาสตร์ที่เขียนในช่วงเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็น *ดาบทหาร* (“ทองหยิบ”, 2465, 353-87) หรือ *ทหารสมเด็จพระนเรศวร*

อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของชาติและสัญชาติในเรื่อง *ดาบศักดิ์* ก็เป็นแบบเดียวกับ *หัวใจนักรบ* อันเป็นบทพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 6 ที่เสนอให้อิงความเป็นชาติกับสถาบันกษัตริย์มากกว่าจะอิงกับสัญชาติโดยกำเนิด ดังที่หมู่วัญสนทนากับ องนาม ทหารอาสาชาติญวน เมื่อคราวที่องนามขอติดตามรับใช้เขาว่า “...แกงนี่ถึงสันชาติเดิมของเราคุณก่อน ฉันเป็นไทยทั้งชาติและน้ำใจส่วนแกลเป็นญวนด้วยกำเนิดแลตระกูล จะให้ฉันสำนองถ้อยคำของแกลได้อย่างไร...” แต่ องนาม ก็ตอบได้ว่า “...ผมเป็นญวนก็เพราะเกิดเป็นญวน แต่ผมทำราชการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผมก็ถือเป็นข้าราชการไทยคนหนึ่ง ซึ่งมีหน้าที่จะเอาเลือดเนื้อสอนองคุณเมืองไทยได้เท่ากับได้เท่าเหมือนกัน...” (หน้า 7-8) ด้วยเงื่อนไขนี้ ทำให้หมู่วัญรับองนามเป็นทหารคู่ใจ ซึ่งเป็นกรอบของมโนทัศน์ชาติแบบทางการในช่วงเวลานั้น ที่ยังคงมีสถาบันกษัตริย์เป็นศูนย์กลางของสถาบันชาติ

หากมองในทางการเมืองแล้ว *ดาบศักดิ์* เป็นกลไกส่วนหนึ่งของการนำเสนออุดมการณ์ชาติแบบทางการอันมีกษัตริย์เป็นศูนย์กลางในช่วงเวลานั้น อย่างไรก็ดี ความน่าสนใจของงานชิ้นนี้ไม่ได้

อยู่ที่การนำเสนอความคิดเรื่องชาติแบบทางการผ่านรูปแบบของนวนิยายเท่านั้น แต่ยังคงมีความมี
อารยะของสยามที่เหนือกว่าชาติอื่นๆ รวมถึงตะวันตกอีกด้วย

มุมมองของความมีอารยะ: สยามที่เหนือกว่าตะวันตก

มุมมองแบบฉบับ (stereotype) หรือบางที่อาจเรียกว่ามุมมองแบบเหมารวม เป็นมุมมองที่
เชื่อว่าผู้คนจะมีลักษณะพื้นฐานที่แตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมที่ตนอยู่อาศัย และเมื่อผสมกับ
แนวคิดเรื่องชาติทำให้มีความเชื่อว่าแต่ละชาติจะมีลักษณะประจำชาติที่แตกต่างกันแบบเหมารวม อัน
เป็นความเชื่อของคนจำนวนมากในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 และ 20 และเมื่อผสมกับลัทธิคาร์วินใน
เชิงสังคม (social Darwinism) ทำให้มีการมองความสูงต่ำของแต่ละสปีชีส์แตกต่างกันไป ซึ่งชาวผิวขาว
ตะวันตกที่ยึดถือความคิดนี้มักจะมองตัวเองว่าคือชาติที่เหนือกว่าและเป็นอารยะที่สุด

นวนิยายเรื่อง *ดาบศักดิ์* ก็ได้แสดงถึงอิทธิพลของมุมมองดังกล่าวที่แพร่หลายในช่วง
คริสต์ศตวรรษที่ 20 (หรือกลางพุทธศตวรรษที่ 25) และพยายามตอบโต้ไปพร้อมๆ กัน ในด้านหนึ่ง
ผู้แต่งได้ใช้มุมมองแบบฉบับหรือมุมมองแบบเหมารวมนี้ บรรยายลักษณะของตัวละครชาติต่างๆ เช่น
บรรยายว่าญวนเป็นพวกผูกใจเจ็บ เจ้าคิดเจ้าแค้น และอำมหิตโหดร้าย พม่าก็เป็นพวกหยาบคายและ
โหดเหี้ยม ชาติตะวันตกอย่างโปรตุเกสก็ถ่อยเถื่อนและเลวทรามเช่นกัน ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวตรงข้าม
กับ “ความเป็นสุภาพบุรุษ” ของคนไทยอย่างหม่อมราชวงศ์ทิพย์ฉานดี สุภาพ ให้เกียรติคน และนึกถึง
คนอื่นอยู่เสมอ ซึ่งแม้ความเป็นสุภาพบุรุษจะเป็นส่วนหนึ่งของอิทธิพลจากความคิดตะวันตก (ซึ่งก็มี
ความแตกต่างทางขนานนามเช่นกัน ดู สหะโรจน์, 2551) แต่ถูกทำให้เป็นคุณสมบัติสำคัญของคนไทย
อย่างหม่อมราชวงศ์ทิพย์ฉานดี ขณะที่ชาวตะวันตกจริงๆ อย่างโปรตุเกส กลับเป็นผู้ที่ขาดคุณสมบัติดังกล่าว

ขณะที่ในอีกด้านหนึ่ง ผู้แต่งก็ได้ตอบโต้ด้วยการกลับหัวกลับหางการรับรู้และความสัมพันธ์
เชิงอำนาจระหว่างไทยกับตะวันตก ด้วยการมอบบทบาทให้ชาวตะวันตกในช่วงสมัยอยุธยาอย่าง
โปรตุเกส เป็นพวกโหดร้าย ป่าเถื่อน และล้าหลัง เมื่อเทียบกับคนไทยอย่างหม่อมราชวงศ์ทิพย์ฉานดี
เช่นตอนที่มิชชอนแห่งพิธีวิชาบูชาที่ทวายนั้น

...บุคคลที่ข้าพเจ้าหมั่นไล่ที่สุด ก็คือเจ้าพวกโปรตุเกส ซึ่งพากันมาขึ้นดูพวกเราอยู่สัก 50 คน
เศษ อันเขาเหล่านั้นเต็มไปด้วยความมึนเมาอย่างอ้อแอ้ สิ่งที่น่ารำคาญก็คือ เขากลับยื่นยิ้มเยาะ
และพูดจาโอหังบังอาจกระทบกระทั่งกับพวกเราอย่างดูแคลนถึงการกระทำของเราด้วยกริยา
อันไม่เปนมงคล มีหน้าซำยังได้ปล่อยถ้อยคำอันกักขะพะทะ โลมสุภาพสตรีผู้ซึ่งมีสิริรูปโฉม
ที่ต้องใจเขา... (หน้า 24)

ในเรื่อง *คาบศักราช* ชาวตะวันตกอย่างโปรตุเกส จึงเป็นพวกหยาบคาย นอกจากนี้ยังขาดขันติธรรมในศาสนาและชอบดูถูกศาสนาอื่น และเมื่อชาวโปรตุเกสได้คร่ำหาญทวยหาญผู้หนึ่งอย่าง ปาเถื่อน หมู่วัดจึงจำเป็นต้องเข้าต่อสู้ แม้เริ่มแรกจะประลองด้วยมือเปล่า แต่เมื่อชาวโปรตุเกสกำลังจะพ่ายแพ้ จึงหยิบอาวุธขึ้นมาสู้ ซึ่งหมู่วัดมองว่าเป็นการทำลายเกียรติของลูกผู้ชายเสียสิ้น และเปรียบเทียบเหมือนตนกำลังสู้กับสัตว์เดรัจฉานที่มีเขี้ยวเล็บ (หน้า 29) แต่สุดท้ายเขาก็แสดงความเหนือกว่าทั้งทางกำลังกายและทางคุณธรรมด้วยการใช้มือเปล่าเอาชนะอาวุธและยอมไว้ชีวิตคู่ต่อสู้ ชาวตะวันตกที่ร้องขอชีวิต

ภาพความป่าเถื่อนของชาวตะวันตกยิ่งปรากฏชัดเจนขึ้นในตอนหมู่วัดถูกกลุ่มชาวโปรตุเกสจับตัวไว้และทรมานบนเรือนั้น “...แต่ฝ่ายมันผู้มีตาแฉใจอันเคยชินต่อสิ่งที่โหดร้ายทารุณมาแล้วนับตั้งร้อยๆ จึงกลับเห็นไปว่าเป็นของที่น่าสนุกสนาน ต่างๆ พวกมันมายืนดูข้าพเจ้าอยู่เต็มแถมเรือ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ชายหญิง..” (“อายัน โฆษ”, 913) ซึ่งกิริยานั้น มีทั้งยิ้มเยาะ ถ่มน้ำลาย และชูกำปั้นตรงกันข้ามกับหมู่วัด ที่แสดงตนเป็นสุภาพบุรุษอยู่เสมอ ชาวตะวันตกอย่างโปรตุเกสจึงอยู่ในสถานะที่ต่ำกว่าไทยในแง่ของความเป็นอารยะ และเมื่อหมู่วัดเสี่ยงชีวิตช่วยลูกชายของ มาริโน ฟอลคอน นายเรือชาวโปรตุเกส เขาก็ได้กล่าวชมเชยหมู่วัด ซึ่งน่าสนใจที่คำชมเชยนั้นอิงกับสีผิวว่า “...ผิวเนื้อในร่างกายของท่านดำคล้ำเพราะเกิดในภูมิประเทศร้อนก็จริง แต่ท่านมีหัวใจอันขาวบริสุทธิ์ราวไข่มุก...” (“อายัน โฆษ”, 916)

เรื่องของ “สีผิว” เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจในนวนิยายเรื่องนี้ และอาจเป็นอีกส่วนหนึ่งของการตอบโต้ว่าทกรรมของตะวันตกบางส่วนที่มองคน “ผิวขาว” อยู่สูงสุดของวิวัฒนาการตามกรอบของลัทธิคาร์วินเชิงสังคม ทำให้นอกจากผู้แต่ง จะมอบบทให้ชาวโปรตุเกสเป็นคนที่ล่าหลังกว่าไทยแล้ว เขายังใช้ถ้อยคำเชิงเหยียดกล่าวถึงสีผิวของชาวตะวันตกอยู่หลายครั้ง เช่น เปรียบว่าสีผิวมันเทศ (หน้า 25), สีผิวคล้ายลูกหนู (หน้า 27) หรือเรียกว่าวัวเผือก (หน้า 37) ถึงแม้ว่าในความเป็นจริงแล้วชาวโปรตุเกสจะไม่ได้มีสีผิวที่ “ขาว” เท่ากับยุโรปตะวันตกและยุโรปเหนือก็ตาม แต่สิ่งที่นวนิยายเรื่องนี้ต้องการกล่าวถึงอาจไม่ใช่ชาวโปรตุเกสอย่างที่เป็นอย่างจริงๆ แต่เขาอาจนึกถึงชาวตะวันตกในภาพรวม (โดยเฉพาะอังกฤษ-ฝรั่งเศส) ก็เป็นไปได้ ความเปรียบเทียบลักษณะเหยียดที่ความขาวของสีผิวซึ่งเป็นภาพตัวแทนของชาวตะวันตกโดยรวมที่มักจะข่มเหงไทยอยู่เสมอตามการรับรู้ของคนในยุคนั้น และขุนชนกฯ ได้ตอบด้วยการให้มองความมีอารยะที่จิตใจ ไม่ใช่สีผิว

ชาวตะวันตกอย่างโปรตุเกส จึงเป็นผู้อนารยะหรือป่าเถื่อนในระดับเดียวกับมอญ ฉวน และพม่า (ที่เป็นศัตรูกับไทยในเรื่อง) ขณะที่หมู่วัด (และชาวไทยอื่นๆ ในเรื่อง รวมถึงคนกะเหรี่ยงและคนฉวนที่เข้ากับไทย) จะมีความเป็นอารยะกว่าคนชาติอื่นๆ ความมีอารยะสัมพันธ์กับความเป็นไทยและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับไทย ขณะที่ความป่าเถื่อนล่าหลังสัมพันธ์กับฝ่ายที่ปฏิบัติของไทย แม้ว่าในบันเทิงคดีเรื่องอื่น เช่น “มะละกาแปรพักตร์” ซึ่งเป็นเรื่องสันนิษฐานประวัติศาสตร์เช่นกัน ภาพของโปรตุเกส

จะไม่ “อนารยะ” เท่ากับใน *ดาบศักดิ์* แต่ก็ยังคงเป็น โปรรุเกสที่มีศักยภาพดีกว่าอยุธยา ได้ยอมรับว่ากองทัพเรือของอยุธยามีความแข็งแกร่งกว่าตน และต้องไปขอความช่วยเหลือให้เข้าตีมะละกา

หากมองในภาพรวม *ดาบศักดิ์* จึงไม่ได้แค่ผลิตซ้ำอุดมการณ์แบบท่องจำอย่างที่สื่อทางการส่วนใหญ่มักจะทำ แต่ได้ใช้ฉากโบราณในสมัยอยุธยาเพื่อนำเสนออุดมการณ์ชาติแบบทางการของ สมัยรัชกาลที่ 6 เข้าสู่ผู้อ่าน ดังนั้น แม้มโนทัศน์เรื่องชาติบ้านเมืองจะเพ็งก่อบรูปร่างไม่นาน (ไม่ถึง 50 ปี ในขณะนั้น) แต่ฉากและโครงเรื่องของนวนิยายเรื่องนี้ทำให้ มโนทัศน์เรื่องชาติบ้านเมืองสัมพันธ์กับความเก่าแก่ที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน ความเป็นไทยก็มีลักษณะภววิสัย (ไม่ขึ้นกับตัวบุคคล) เป็นธรรมชาติ และมีอัตลักษณ์ร่วมกันอย่างที่ว่าละครฝ่ายไทยสามารถสัมผัสได้ นวนิยายเรื่องนี้จึงเป็นทั้งผลของการทำงานของจินตนาการชาติในเชิงสัญลักษณ์ (ความเก่าแก่ที่สืบเนื่อง ความเป็นพวกพ้อง อัตลักษณ์ ฯลฯ) ไปพร้อมๆ กับการทำให้จินตนาการดังกล่าวมีความเป็นรูปธรรมมากขึ้นผ่านนวนิยายอิงประวัติศาสตร์

ขณะเดียวกัน *ดาบศักดิ์* ยังได้ตอบโต้วาทกรรมเรื่องความเหนือกว่าของตะวันตก โดยเฉพาะเรื่องสีผิว ด้วยการกลับหัวกลับหางความสัมพันธ์ทางอำนาจและลำดับชั้นของความมีอารยะ ด้วยการให้ตัวละครหมู่ขั้วแสดงความมีอารยะและความเป็นสุภาพบุรุษ (ซึ่งเป็นมโนทัศน์ที่รับมาจากตะวันตก) ได้เหนือกว่าชาวตะวันตกจริงๆ เสียอีก พร้อมกับแสดงความเหนือกว่าทางจิตใจต่อชาติอื่นๆ รอบๆ ไม่ว่าจะเป็นญวนหรือพม่า (ยกเว้นกะเหรี่ยงกับคนญวนที่เข้ากับไทย) หรืออีกนัยหนึ่ง ไม่ว่าจะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม นวนิยายเรื่องนี้ได้รับมุมมองแบบผู้มีอารยะของชาวผิวขาวตะวันตก มาใช้มองชนชาติอื่นรอบๆ และนำมาย้อนมองตะวันตกเอง นอกจากนี้ การใช้ฉากในอดีตอันห่างไกลมีส่วนเสริมให้อุดมการณ์ชาติแบบทางการที่เพิ่งเกิดขึ้นไม่นานกลับดูเก่าแก่ย้อนไปจนถึงสมัยอยุธยาได้ จนอาจจะกล่าวได้ว่า *ดาบศักดิ์เหล็กน้ำพี้* เป็นพื้นที่นำเสนออุดมการณ์ชาติแบบทางการและความปรารถนาที่จะตอบโต้กับตะวันตกของผู้เขียนที่มีโอกาสรับราชการใกล้ชิดกษัตริย์ สมมาทานอุดมการณ์ของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในขณะนั้น และส่งผ่านสู่ผู้อ่านในรูปของนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่ผ่านการค้นคว้ามาเป็นอย่างดี เท่าที่องค์ความรู้และหลักฐานในยุคนั้นจะอำนวย

แพรด้า หน้าผี: นวนิยายสืบสวนกับพลังของวิทยาศาสตร์และเหตุผล

หาก *ดาบศักดิ์* ซึ่งเป็นงานเขียนยอดนิยมชิ้นหนึ่งในทศวรรษ 2460 ได้เสนอให้เห็นถึงความสูงส่งของไทยในด้านคุณธรรมและเสนออุดมการณ์ ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ในแบบรัชกาลที่ 6 พร้อมกับแสดงการตอบโต้หรือความปรารถนาที่จะเหนือกว่าตะวันตกเอาไว้ นวนิยายยอดนิยมในยุคเดียวกันอย่าง *แพรด้า* และ *หน้าผี* ของนักเขียนหนุ่มร่วมสมัยอย่างหลวงสารานุประพันธ์ ก็ได้แสดงความปรารถนาถึงชาติของตนในเวลานั้นเช่นเดียวกัน แต่เป็นทางเศรษฐกิจและการทหาร

พันเอกหลวงสารานุประพันธ์ (2439-97) หรือ นวล ปาจิณพยัคฆ์ เกิดหลังขุนชนกิจฯ 3 ปี เป็นหนึ่งในเด็กนักเรียนประถมรุ่นทศวรรษ 2440 และเข้าเรียนมัธยมในช่วงทศวรรษ 2450 เช่นเดียวกับขุนชนกิจฯ เขาใช้ชีวิตในช่วงที่สังคมเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน (แม้จะยังไม่มากเท่าเด็กที่เกิดในช่วงปลายทศวรรษ 2440 และต้นทศวรรษ 2450 อย่าง กุหลาบ สายประดิษฐ์ วัลย์ ชูพินิจ นางเยาว์ ปรภาสถิต ฯลฯ ก็ตาม) อยู่ในยุคที่การศึกษาในระบบโรงเรียนเริ่มมีบทบาทมากขึ้นจากความต้องการข้าราชการรุ่นใหม่จำนวนมาก แม้เขาจะไม่ได้อยู่ในครอบครัวขุนนาง แต่ด้วยความที่เป็นบุตรชายของครูใหญ่โรงเรียนราษฎร์ (เกิด ปาจิณพยัคฆ์) ทำให้โอกาสทางการศึกษาของเขามีมากกว่าคนสามัญทั่วไปในยุคนั้น ทั้งหนังสือเรียนที่บรรจุเนื้อหาของโลกสมัยใหม่ การเริ่มเผยแพร่สื่อสิ่งพิมพ์ในยุคแรก และความสามารถด้านภาษาอังกฤษ จะกลายเป็นสะพานสำคัญให้เขาเริ่มรับรู้มนต์เสน่ห์ใหม่ๆ ในช่วงเวลานั้นเช่นกัน โดยเฉพาะเรื่อง “ชาติ” (ในช่วงทศวรรษ 2480 หลวงสารานุ จะเป็นผู้แต่งเนื้อร้องเพลงชาติไทยฉบับที่ใช้กันในปัจจุบัน)

เมื่อขุนชนกิจฯ เริ่มทำงานอยู่ที่กระทรวงวังในปี 2454 หลวงสารานุ ก็เริ่มใช้ชีวิตการทำงานที่โรงเรียนสวนกุหลาบ หลังจากนั้น 4 ปี หลวงสารานุ ก็ได้เริ่มทำงานภายใต้สังกัดกระทรวงกลาโหมในฐานะครูสอนนักเรียนนายร้อย และต่อมายังได้มีบทบาทสำคัญในนิตยสาร *เสนาศึกษาและแพทยศาสตร์* ของกองทัพบก การทำงานกับกระทรวงกลาโหม อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เขามองเห็นความอ่อนแอของชาติสยามจากมุมมองด้านการทหาร อันจะกลายเป็นส่วนหนึ่งที่เขาพยายามสอดแทรกเข้าไปในนวนิยายของตน

ขณะที่ขุนชนกิจฯ ใช้นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ในการนำเสนอความคิดและอุดมการณ์ที่ต้องการ เครื่องมือสำคัญของหลวงสารานุ ก็คือรูปแบบของนวนิยายสืบสวนสอบสวน อันเป็นรูปแบบที่เชื่อมโยงกับความเป็นสมัยใหม่ เพราะอิงกับเรื่องของตรรกะและเหตุผลที่ใช้เพื่อนำไปสู่การไขปริศนา ซึ่งหากมองว่าชนิด (genre) ของงานวรรณกรรมเป็นเสมือนข้อตกลงและเป็นความคาดหวังที่เกิดขึ้นระหว่างผู้เขียนและผู้อ่าน (Pawling, 1984, 4) เรื่องแนวสืบสวนก็เป็นเสมือนการให้สัญญาว่าอาชญากรรมจะต้องถูกคลี่คลาย ความชั่วจะต้องถูกลงโทษ และกฎกติกาจะกลับคืนมาอีกครั้ง (Glover, 1989, 68) จึงไม่แปลกนักที่มีผู้ตีความว่านวนิยายแนวนี้ซ่อนอุดมการณ์แบบอนุรักษนิยมเอาไว้ อย่างไรก็ตามในอีกด้านหนึ่ง

นวนิยายประเภทนี้ก็มักจะเชื่อมั่นในพลังของเหตุผลและวิทยาศาสตร์ และมักจะบอกกับผู้อ่านว่า ในปรากฏการณ์ที่ลึกลับทั้งหลายที่ดูเหมือนเกิดจากเรื่องเหนือธรรมชาติ มีสิ่งที่เป็น “สัจจะของความเป็นจริง” (truth of the reality) ซ่อนอยู่เบื้องหลัง ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ (Longhurst, 1989, 54) เช่นผีนางนาคพระโขนงใน *นิทานทองอิน* ที่แท้จริงเป็นฝีมือของมนุษย์ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2509, 295-318) หรือ ผีทั้ง 2 ตัวใน *ปีศาจแห่งตระกูล* แท้ที่จริงตัวหนึ่งก็คือมนุษย์ที่วางแผนร้าย อีกตัวหนึ่งคือนกเค้าแมวที่บังเอิญไปอยู่ในห้องได้

หลังคา (“แม่ลัดดา”, 2467) หรืออาจรวมถึงการผจญภัยบางตอนของเซอร์ลอคโฮล์ม เช่น ศูนย์ปีศาจแห่งแบคเกอร์วิลล์ (ซึ่งสำนวนแรกก็เป็นการแปลของหลวงสาราฯ) เป็นต้น หลวงสาราฯ มีบทบาทในวงการวารสารและสิ่งพิมพ์ในช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างมาก ทั้งการเป็นบรรณาธิการนิตยสาร *เสนาศึกษาและแพ่วิทยาศาสตร์* ของกองทัพบก หรือภายหลังจากลาออกจากกระทรวงกลาโหมแล้ว เขาก็ยังคงออกนิตยสาร *สารานุกรม* และเป็นคนแรกๆ ที่เริ่มแปลผลงานชุดเซอร์ลอคโฮล์ม

นวนิยาย *แพรด้า* (2465-6) และ *หน้าผี* (2466-7) ของหลวงสาราฯ ก็เหมือนบันเทิงคดีแนวสืบสวนอีกหลายเรื่อง ที่มีแกนหลักในการคลี่คลายอาชญากรรมที่เกิดขึ้น ขจัดความชั่วร้าย และอธิบายปรากฏการณ์ที่ดูลึกลับด้วยวาทกรรมแบบวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ จนกลายเป็นที่นิยมของผู้่านดังที่หลวงสาราฯ ได้เคยกล่าวไว้ในตอนตีพิมพ์ *แพรด้า* ลงในนิตยสาร *เสนาศึกษาและแพ่วิทยาศาสตร์* ซึ่งเป็นนิตยสารของกองทัพบก ว่า “...เมื่อสำรวจผลของ *เสนาศึกษา* ความคืบหน้าของมหาชน ก็ปรากฏในตอนปลายปี 2466 ว่าหนังสือต้องพิมพ์เพิ่มขึ้นถึงจำนวน 4,000 เล่ม ซึ่งดูเหมือนจะเป็นจำนวนมากที่สุดฉบับบรรดานิตยสารของประเทศไทยทุกฉบับในยุคนั้น...” (หรือจากนักประพันธ์, 2497)

ในที่นี้คงไม่พูดถึงรายละเอียดของการสืบสวนหรือความเชื่อมั่นในพลังของเหตุผล ซึ่งก็เป็นมโนทัศน์ใหม่ในยุคนั้นเช่นกัน แต่จะพูดเรื่องที่เป็นด้านรองของงาน 2 ชิ้นนี้ คือความรู้สึกต่อชาติบ้านเมือง ในแง่มุมที่แตกต่างจากคนร่วมสมัยอย่างขุนธนกิจฯ (ซึ่งในแง่ชีวิตความเป็นอยู่ก็แตกต่างกัน)

สำหรับการอ้างอิง เพื่อไม่ให้รุงรังมากนัก สองเรื่องนี้ผู้เขียนอ้างอิงจาก *เสนาศึกษาและแพ่วิทยาศาสตร์* โดย *แพรด้า* ตีพิมพ์ตั้งแต่ปีที่ 6 ฉบับที่ 12 ถึงปีที่ 7 ฉบับที่ 7 (ช่วงปี 2465-6) และ *หน้าผี* ตีพิมพ์ในปีที่ 8 ฉบับที่ 2 ถึงปีที่ 8 ฉบับที่ 9 (ช่วงปี 2466-7) ส่วนเลขหน้าในวงเล็บคือเลขหน้าใน *เสนาศึกษาฯ* ซึ่งพิมพ์เลขเรียงกันไปทุกฉบับตั้งแต่เล่มแรกโดยไม่มีการขึ้นหน้า 1 ในเล่มใหม่แต่อย่างใด

ความปรารถนาถึงสยามในฐานะมหาอำนาจเหนือตะวันตก

ทั้ง *แพรด้า* และ *หน้าผี* มีลักษณะ โครงเรื่องใหญ่คล้ายกัน คือ เริ่มจากมี “สิ่งสำคัญ” บางอย่าง เช่น ตลับเงินในเรื่อง *แพรด้า* และ ล็อกเก็ตห้อยคอในเรื่อง *หน้าผี* อยู่ในความครอบครองของนางเอก โดยที่นางเอกจะไม่รู้ความนัยหรือความสำคัญของสิ่งของดังกล่าว “ของสำคัญ” นี้จะต้องถูกตัวร้ายซึ่งเป็นบุคคลลึกลับพยายามแย่งชิง ขณะที่ตัวพระเอกซึ่งมีความสามารถในทางต่อสู้และการคิดวิเคราะห์ จะทำหน้าที่ช่วยเหลือ ทั้งในด้านกำลังกายและกำลังสมอง สุดท้าย ปริศนาก็จะคลี่คลาย ตัวร้ายมักจะเป็นเจ้าของคนเก่าหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสิ่งของลึกลับสิ่งนั้น (ในกรณี *หน้าผี* จะมีตัวร้ายอีกตัวที่

อาจจะเป็นการชนจากญี่ปุ่น³ ซึ่งไม่เพียงแต่ แพรดำ และ หน้าผี เท่านั้น นวนิยายในแนวเดียวกันเรื่องอื่นๆ ของผู้เขียนคนอื่นในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน เช่น *กำเนิดอุบาทว์* ที่ตีพิมพ์ในปี 2467 ก็รับแนวทางนี้ไปใช้เช่นกัน คือมีของสำคัญ มีการแย่งชิง และมีการไขปริศนา ก่อนที่จะนำไปสู่การคลี่คลายในตอนจบ

สำหรับเรื่อง *แพรดำ* (2465-6) “ของสำคัญ” ที่ซ่อนอยู่ในตลับเงินนั้น คือสูตรในการทำเหล็กให้เป็นทองแดง ที่อาศัยตัวยาและรากไม้ในท้องถิ่น ซึ่งแม้แต่วิทยาศาสตร์ของยุโรปและอเมริกาก็ยังทำไม่ได้ ในครั้งแรก ตัวละคร แดงพญา และ ยอด ซึ่งเป็นคนรุ่นพ่อของตัวพระตัวนางในเรื่องจึงได้คิดอ่านสร้างความร่ำรวย แต่ขณะเดียวกันก็ยังคงคิดจะนำทองแดงวันละหลายร้อยปอนด์ “...ส่งแก่กรมกระสาปน์ของรัฐบาลสยาม เพื่อทำสตางค์แดงใช้ในประเทศเราเอง...” (หน้า 754) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความคาดหวังของหลวงสาราฯ ที่อยากจะมอบความมั่งคั่งให้แก่บ้านเมือง เพื่อจะได้หลุดจากการพึ่งพิงต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม ต่อมา แดงพญา และ ยอด ได้แตกกัน และกลับกลายเป็นศัตรู โครงการที่จะทำเพื่อประเทศจึงสูญไป จนกระทั่งถึงคนรุ่นลูก อย่าง จำนง และ ประยูรที่ “...ได้ไปถูกขากัน เปนอันตกลงว่าการการเก็บรักษาไว้ก็ตาม หรือการคิดทำโรงงานขึ้น... [ก็] ดูไม่เหมาะทั้ง 2 ประการ สมควรอุทิศให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองดีกว่า นายจำนง วิรพล จึงนำตำรานั้นมอบให้แก่อธิบดีกรมกระสาปน์สิทธิการสำหรับใช้ประโยชน์ในราชการของประเทศสยามต่อไปตามทางที่ควร (หน้า 906)

นอกจากการเชิดชูความคิดในเชิงตรรกะและพลังของเหตุผลอันเป็นฐานคิดสำคัญของนวนิยายแนวสืบสวนแล้ว สิ่งที่หลวงสาราฯ ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่อายุยังไม่ถึง 30 ในช่วงเวลานั้นเริ่มมองเห็นความสำคัญ คืออำนาจทางเศรษฐกิจที่จะนำมาสู่ความก้าวหน้าของชาติ ประเด็นนี้คงไม่แปลกอะไรนัก เพราะนักหนังสือพิมพ์จำนวนมากก็มองเห็นเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ตัวละครของเขาเริ่มแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของอำนาจทางเศรษฐกิจมากกว่าการเป็นเจ้าของคนคน ดังเช่นในท้ายเรื่อง จำนง วิรพล ได้ลาออกจากราชการตำรวจ เพื่อ “...มาเปนคหบดีปกครองบ้าน “เศรษฐวงศ์” และทรัพย์สมบัติของภรรยา...” ขณะที่ตัวละครเอกอีกคนคือ จรูญ ก็ได้ลาออกจากการเป็นตำรวจเพื่อทำสหกรณ์ชาวนาเช่นกัน (หน้า 906) การให้ความสำคัญกับการทำงาน, การสร้างความมั่นคง (หรือมั่งคั่ง) ในชีวิต ซึ่งสัมพันธ์กับคุณธรรมอย่างความขยันหมั่นเพียร เริ่มเป็นค่านิยมที่สำคัญมากขึ้นในระบบเศรษฐกิจแบบเงินตรา

³ ที่ใช้คำว่า “อาจจะ” นั้น เป็นเพราะต้นฉบับ *หน้าผี* จาก *เสนาศึกษา* ที่ผู้เขียนอ่านจาก *เสนาศึกษา* นั้นไม่จบ เนื่องจากในช่วงที่กำลังเขียนนวนิยายเรื่องนี้ ได้เกิดปัญหาขัดแย้งที่ทำให้หลวงสาราฯ ประพันธ์เลิกเขียน *หน้าผี* ใน *เสนาศึกษา* จึงทำให้เขียนไม่จบ แต่ได้นำตอนจบและตอนอื่นๆ รวมพิมพ์เป็นเล่มในเวลาต่อมา (ซึ่งผู้เขียนหาไม่ได้) อย่างไรก็ตาม สด กุระมะโรหิต และในการอภิปรายของนิตยสาร *โลกหนังสือ* ในปี 2523 ได้มีการกล่าวถึงเรื่อง *หน้าผี* ในฐานะงานเขียนที่เตือนให้ระวังการชนจากญี่ปุ่น ผู้เขียนจึงสันนิษฐานว่าตัวละครที่ได้ชุด “ผีโครงกระดูก” ซึ่งเป็นตัวลึกลับตัวเดียวที่ยังไม่เปิดเผยชื่อและหน้า อาจจะตัวละครการชนจากญี่ปุ่นดังกล่าวก็ได้

แม้ว่าหลวงสาราฯ อาจเป็นเช่นเดียวกับคนจำนวนมากในสมัยนั้น ที่ยังไม่เข้าใจถึงความซับซ้อนในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ เขาจึงให้ความสำคัญกับการสะสม โลหะมีค่าไว้ภายในประเทศมากกว่าการให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างการผลิตและการบริโภค อย่างไรก็ตาม ความถูกคิดทางเศรษฐศาสตร์ไม่ใช่เรื่องที่พึงถกกันในที่นี้ ประเด็นคือ หลวงสาราฯ มองออกว่าในทางเศรษฐกิจนั้น สยามยังต้อง “พึ่งพา” ต่างประเทศ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือยังไม่ได้มีความเป็นอิสระหรือเอกราชอย่างแท้จริง เพราะในมิติทางเศรษฐกิจ สยามยังเสมือนเป็นอาณานิคมของชาติที่เจริญกว่าอยู่ (หรือที่บางคนในยุคหลังใช้คำว่าเป็นทุนนิยมบริวาร) การเกิดแนวคิดดังกล่าว แสดงให้เห็นการตระหนักถึงปริวิตกหนึ่งของชาติแบบสมัยใหม่ คือเรื่องของ “เศรษฐกิจแห่งชาติ” ที่ต้องพึ่งพาตัวเองได้

อย่างไรก็ตาม ความเป็นอิสระหรือเอกราชของประเทศชาตินั้นมิได้มาจากพลังทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว พลังอีกอย่างหนึ่งที่หลวงสาราฯ ประารถนาแก่ประเทศสยามก็คืออำนาจทางการเมือง ดังที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง *หน้าผี* (2466-7) ด้วยการใช้ตัวละคร หลวงโกศลฯ ซึ่งเป็นบิดาของสมศรี (นางเอกของเรื่อง) สามารถประดิษฐ์ “แสงประลัยกัลป์” ที่ใช้พลังจากแสงอาทิตย์ในการทำลายศัตรู ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ประเทศสยามอย่างยิ่ง ดังที่ตัวละครได้รำพึงว่า

...อา ประเทศสยามที่รักของเราเอ๋ย แต่นี้ไปไม่จำเป็นต้องอ่อนข้อต่อผู้ใดแล้ว แสงนี้คือแสงอาทิตย์ธรรมดาที่เราได้รับอยู่ทุกวัน แต่เราได้เพิ่มความร้อนให้มันทวีขึ้นถึงห้าล้านเท่าตัว...เมื่อสำเร็จแล้วเราจะได้เก็บไว้เป็นความลับ รอจนกว่าจะถึงเวลาที่รัฐบาลของเรามีกำลังในทางอากาศ...และสมมติว่าเมืองเรามีเครื่องบินใช้และติดเครื่องแสงประลัยกัลป์นี้เข้าด้วยแล้ว คราวนี้อยากจะทำนักร ว่าใครจะต่อสู้เมืองใด?... (หน้า 1179)

ความรู้สึกผูกพันกับชาติ (ที่ไม่ใช่แค่เชื้อชาติ) ได้สร้างความรู้สึกเจ็บปวดที่สยามต้องอ่อนข้อแก่ผู้อื่นอยู่เสมอ ซึ่งน่าจะเป็นความรู้สึกเดียวกับชนชั้นกลางผู้มีการศึกษาจำนวนมากในเวลานั้น (โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่ใหญ่และน่าจะเป็นที่รับรู้อย่างแพร่หลายอย่างเหตุการณ์ ร.ศ.112) ซึ่งนวนิยายเรื่องนี้ตีความว่าเกิดจากความอ่อนแอทางการเมือง และแสดงความปรารถนาที่จะให้สยามมีความแข็งแกร่งด้านอาวุธยุทธโศปกรณ์เพื่อประเทศชาติจะได้ไม่ถูกข่มเหงรังแก ด้วยความที่เป็นอาจารย์ในโรงเรียนนายร้อยและคลุกคลีกับเรื่องทางการเมือง ทิศทางทางความคิดของเขาจึงไม่ใช่เรื่องเหนือความคาดหมาย และอาจไม่น่าแปลกใจนัก ที่ในภายหลังกเขาได้สนิทสนมและทำงานกับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม อย่างใกล้ชิด

หากมองผ่านสิ่งที่สื่อใน *แพรวคำ* และ *หน้าผี* จะเห็นถึงความเชื่อมั่นในพลังของวิทยาศาสตร์และเหตุผล ตลับเงินใน *แพรวคำ* แม้จะเป็นสูตรที่ตกทอดกันมาแต่โบราณ แต่ไม่ได้มีลักษณะของไสยศาสตร์แต่อย่างใด ออกไปทางความรู้ด้านเคมีที่ใช้องค์ประกอบจากพืชต่างๆ เสียมากกว่า (ถึงจะไม่มี

ฐานความเป็นจริงรองรับสักเท่าไรก็ตาม) ขณะที่แสงประลัยกัลป์ คือตัวแทนของวิทยาศาสตร์แห่งอนาคต ทั้ง 2 สิ่งจะมอบอำนาจทางเศรษฐกิจและทางทหารให้แก่สยามเพื่อจะได้เป็นเอกราชแท้จริง

แพردำ และ *หน้าผี* อาจเป็นนวนิยายสืบสวนผสมกับแนวโลดโผน ผจญภัย และความรัก ดังคำโปรยที่ชื่อเรื่องในนิตยสาร แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งที่เสนอให้เห็นถึงความคิดและความปรารถนาของหลวงสาราฯ ซึ่งเป็นคนรุ่นหนุ่มในช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ที่มองว่าสยามยังคงเป็นประเทศที่ต้องพึ่งพาประเทศอื่นในทางเศรษฐกิจ และยังคงอ่อนแอทางการทหาร หรืออีกนัยหนึ่งก็ยังคงมีสภาพบางส่วนของอาณานิคมอยู่ ความอึดอัดของเขาไปในทิศทางเดียวกับความรู้สึกที่ร่วมกับคนรุ่นใหม่ผู้มีการศึกษาจำนวนหนึ่งในยุคเดียวกัน ดังที่จะแสดงให้เห็นในหัวข้อต่อไป และหลวงสาราฯ ก็ได้แสดงความปรารถนาของเขาลงในนวนิยายเพื่อสื่อสารกับผู้อ่านร่วมสมัยกับเขาต่อไป

บทส่งท้าย: ความรู้สึกต่อ “ชาติ” ภายใต้บริบททางสังคม

มนทัศน์ “ชาติ” ที่เริ่มเข้าสู่สังคมไทยในช่วงรอยต่อระหว่างยุคเก่ากับยุคใหม่ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีคิดของคนจำนวนมากในช่วงเวลานั้นดังที่จะพบได้ตามหน้าหนังสือพิมพ์ทั่วไป อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกและความรับรู้เกี่ยวกับชาติบ้านเมืองนี้ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเป็นเอกเทศ แต่เกิดขึ้นภายใต้กรอบคิดหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อปัญญาชนไทยในสมัยนั้นก็คือกรอบคิดเรื่อง “ความก้าวหน้า” ที่นอกจากจะสัมพันธ์กับการมองเวลาแบบสมัยใหม่แล้ว ยังถูกซึมซับผ่านลักษณะทางสังคมในช่วงเวลานั้นอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจแบบเงินตราที่เริ่มมีอิทธิพลมากขึ้นและทำให้ “ความสามารถ” เริ่มสำคัญกว่าชาติกำเนิด, ระบบการศึกษาสมัยใหม่และสิ่งพิมพ์สมัยใหม่ที่ทำให้รับรู้เรื่องราวและความคิดของต่างประเทศ ตลอดจนข้าวของเครื่องใช้สมัยใหม่ที่ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่สะดวกขึ้นกว่าอดีต ทำให้คนจำนวนมากในช่วงเวลานั้นมองว่าโลกจะต้องก้าวหน้าไปเรื่อยๆ (แตกต่างจากกรอบคิดเรื่องการเรียวลงหรือเสื่อมลงของพุทธศาสนา) และเริ่มมองโลกและสิ่งรอบตัวภายใต้คู่ตรงข้ามของความก้าวหน้า-ล้าหลัง (ดู สมิตซ์, 2559, บทที่ 2)

สำหรับคนจำนวนมาก การทำความเข้าใจตำแหน่งแห่งที่ของชาติบ้านเมืองตนจะอยู่ภายใต้คู่ตรงข้ามนี้ (ก้าวหน้า-ล้าหลัง) อันทำให้เกิดความคิดเชิงเปรียบเทียบระหว่างชาติตัวเองและชาติอื่นๆ ซึ่งความคิดเชิงเปรียบเทียบนี้ได้นำไปสู่ความปรารถนาให้ชาติตัวเองเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น เช่นในบทความ “เบ็ดเตล็ด” ของ “วิทัศนากา” ใน *ทสวารบันเทิง* ในปี 2466 (นับแบบปัจจุบันคือปี 2467) ที่มีความเห็นว่ารัฐบาลสยามเป็นเหมือนร่างกายผู้สูงอายุ (ซึ่งมีนัยถึงความล้าหลัง) มีแต่โรคภัยต่างๆ ซึ่งจะต้องหาทางแก้โรคภัยเหล่านี้ให้หายไป และแสดงความอึดอัดกับข้อใจว่า “...จะรอช้า เมื่อไหร่จึงจะเจยหน้าอ้าปากมีเสียงพูดกับฝรั่งได้บ้างเล่า...” (“วิทัศนากา”, 2466, หน้า 6-7) เช่นเดียวกับอีกบทความหนึ่งที่ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียนใน *รักษ์สยาม* ช่วงปี 2474 ก็มองว่า ปัญหาของสยามคือ

ความล่าช้า และการขาด “...เซล์ฟีดิเวลอพเมนท์...” เพราะแม้แต่หาข่าวทาสาบริวาร โภคทรัพย์ และยศถาบรรดาศักดิ์ (กรุงสยามต้องการอะไร, 2474, หน้า 4) มโนทัศน์ชาติบ้านเมืองที่ถูกทำความเข้าใจผ่านกรอบเรื่องความก้าวหน้า-ล่าช้า ได้ทำให้ผู้มีการศึกษาจำนวนมากรู้สึกมีปัญหากับสถานะที่ดำรงอยู่ เริ่มตระหนักว่าตัวเองยังล่าช้า และเกิดความต้องการ “ยกหน้าอำปากมีเสียงพูดกับฝรั่งได้บ้าง” ซึ่งเราจะไม่เห็นความรู้สึกแบบนี้ในโลกของสยามโบราณ ซึ่งอยู่ภายใต้มโนทัศน์แบบจักรพรรดิราชที่นำความรุ่งเรืองผ่านการตั้งสมบารมี (ไม่ใช่มโนทัศน์ “ชาติ”) จึงไม่มีกษัตริย์หรือขุนนางอยุธยาคนใดแสดงความปรารถนาที่จะ “ยกหน้าอำปากมีเสียงพูด” กับชนชาติอื่น แม้กระทั่งจีน

บริบทดังกล่าวก็เป็นสิ่งที่ขุนชนกิจฯ และ หลวงสาราฯ ได้เผชิญอยู่เช่นเดียวกัน แนวความคิดเรื่อง “รัฐ-ชาติ” ที่เข้าสู่สังคมไทยในช่วงรัชกาลที่ 5 ทำให้เด็กที่เติบโตและเข้าศึกษาในช่วงทศวรรษ 2440 และ 2450 อย่างพวกเขาทั้งคู่ได้ซึมซับถึงการมีอยู่ของ “ชาติ” และ “ไทย” เกิดความรู้สึกรักและสนิทแนบแน่นกับชาติ เชิดชูการเสียสละให้ชาติ เช่นที่ตัวละครใน *แพรวคำ* ได้อุทิศ สู้รบทำเหล็กเป็นทองแดงให้แก่บ้านเมือง หรือพฤติกรรมต่างๆ ของหมู่ขวัญที่ทำเพื่อชาติไทย ต้องการต่อสู้กับศัตรูของชาติ ดังเช่นตัวละครใน *หน้าสี* ต่อสู้กับจารชนญี่ปุ่น หรือตัวละครหมู่ขวัญต่อสู้กับศัตรูต่างๆ ในเนื้อเรื่อง และจะไม่ทรยศขายชาติ ดังที่หมู่ขวัญปฏิเสธการทาบทามจากฝ่ายตรงข้ามหลายครั้ง แต่ขณะเดียวกัน พวกเขาที่รับรู้ถึงการดำรงอยู่ของชาติภายใต้กรอบของความ “ก้าวหน้า-ล่าช้า” และทราบดีว่าในความเป็นจริงนั้น ชาติที่รักยิ่งของพวกเขาทั้งอ่อนแอและล่าช้า ความรู้สึกขุ่นแค้นที่ทั้งเชิดชูและทั้งคับข้องต่อสถานะของชาติตนจึงกลายเป็นประเด็นหนึ่งที่ถูกปลดปล่อยมาในเรื่องแต่งที่สามารถใช้จินตนาการได้อย่างเต็มที่

แม้ในภาพกว้าง มโนทัศน์ “ชาติ” ของขุนชนกิจฯ และหลวงสาราฯ จะใกล้เคียงกัน คือ เป็นชุมชนทางนามธรรมที่มีขอบเขตแน่ชัด มีอธิปไตยของตนเอง มีเพื่อนร่วมชาติที่มีอัตลักษณ์บางอย่างร่วมกัน มีความรู้สึกรักและต้องการเสียสละเพื่อดินแดนนี้ แต่ทั้งสองได้แปรมโนทัศน์นี้เป็นรูปธรรมที่ต่างกันในเรื่องรายละเอียด ถึงแม้ทั้งสองคนจะยังไม่ได้ให้น้ำหนักกับ “ชาติ” ที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลางเหมือนกันก็ตาม

ใน *ดาบศักดิ์* ขุนชนกิจฯ ได้แปรอุดมการณ์ชาติแบบทางการในขณะนั้นเป็นรูปธรรมผ่านพฤติกรรมของหมู่ขวัญ พร้อมทั้งใช้โครงเรื่องของนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เป็นกรอบที่ชี้นำให้ผู้อ่านมองเห็นความเก่าแก่ของคำขวัญ ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ที่ราวกับดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน เสริมด้วยการกลับหัวกลับหางความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างไทยกับตะวันตก รวมถึงประเทศใกล้เคียงที่มีบทบาทเป็นศัตรู สร้างการรับรู้ว่าชาติไทยเป็นชาติที่เก่าแก่ รุ่งเรืองมาอย่างยาวนาน และมีความอารยะหรือความสูงส่งทางจิตใจเหนือตะวันตก

ขณะที่หลวงสาราฯ ไม่ได้นำเสนออุดมการณ์ชาติแบบทางการของทศวรรษ 2460 อย่างที่ขุนชนกิจฯ ทำ แต่ได้ใช้นวนิยายแนวสืบสวนที่อิงกับวิทยาศาสตร์และเหตุผลสมัยใหม่อย่าง *แพรวคำ*

และ *หน้าสี่* เสนออุดมการณ์ชาติในรูปแบบของมหาอำนาจ แสดงความปรารถนาที่จะลดการพึ่งพาทางเศรษฐกิจและมีอำนาจทางการทหาร ตลอดจนอาจตัดกีดกันให้ระวิงศัตรูจากต่างชาติ (จารชน) ความยิ่งใหญ่ของ “ชาติ” ในสายตาของหลวงสาราช ไม่ได้อิงกับความเก่าแก่ แต่อิงกับอำนาจในปัจจุบันและอนาคต ที่วิทยาศาสตร์จะสร้างความยิ่งใหญ่ให้แก่ชาติสยามได้ ซึ่งต่อมาอาจจะผสมผสานกับแนวคิดแบบฟาสซิสต์และจะกลายเป็นแนวคิดชาตินิยมแบบทางการอีกแบบของทศวรรษ 2480 ต่อไป

นวนิยายทั้ง 3 เรื่องจึงแสดงให้เห็นถึงความคิดและความปรารถนาต่อ “ชาติ” ของนักเขียนไทยรุ่นแรกอย่างขุนธนกิจฯ และ หลวงสาราช ที่พยายามสื่อสารกับผู้อ่านของตน ซึ่งแม้จะมีฐานคิดที่แตกต่างกัน แต่ทั้ง 2 คนต่างก็ปลดปล่อยความรู้สึกอัดอั้นต่อความล้าหลังและอ่อนแอของชาติด้วยการตอบโต้ผ่านนวนิยายด้วยฐานคิดแบบอนุรักษนิยม ซึ่งทำให้เห็นถึงความอารมณ์ความรู้สึกและความปรารถนาต่อ “ชาติ” ของคนรุ่นหนุ่มบางคนในช่วงทศวรรษ 2460 ที่ในด้านหนึ่งก็สอดคล้องกับอารมณ์ความรู้สึกของนักเขียนนักหนังสือพิมพ์จำนวนมากในขณะนั้นที่อัดอั้นกับข้อต่อชาติของตนดังที่กล่าวไปแล้วในช่วงต้นของหัวข้อนี้ ขณะที่ในอีกด้านหนึ่งก็แสดงให้เห็นถึงส่วนหนึ่งของรูปแบบอันหลากหลายในจินตนาการ “ชาติ” ซึ่งทำงานบนฐานของอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน ทำให้หลายครั้ง เกิดการเผชิญหน้าของมโนทัศน์ “ชาติ” ที่มีจินตนาการคนละแบบ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรุงสยามต้องการอะไร. (2474) *รักร้อยสยาม* (11 มกราคม), 4.
 “ทองหยิบ”. (2465). ดาบทหาร. *ศัพท์ไทย*. 2(2), 353-387.
 ธงชัย วินิจจะกูล. (2556). *กำเนิดสยามจากแผนที่*. กรุงเทพฯ: อ่าน.
 นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2542). พลังของแนวคิดชาติ-ชาตินิยมกับการเมืองไทยในสมัยแรกเริ่มของ
 รัฐประชาชาติ. *รัฐศาสตร์สาร*. 21(3), 1-104.
 มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2509). *ชุมนุมนิทานพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
 “แม่ลัดดา”. (2467). ปีกาของตระกูล. *ไทยเขมม*. 1(1), 35-42.
 เรอนอง, แอร์เนสต์. แปลโดย นก คารารัตน์ (2561). *ชาติคืออะไร*. กรุงเทพฯ: Paragraph.
 “วิทัศนภา”. (2466) เบ็ดเตล็ด. *ทศวรรษบันเทิง*. 1(2), 6-7.
 สมิทช์ ถนอมศาสนะ. (2559). *การเปลี่ยนแปลงทางความคิดของชนชั้นกลางไทยกับเรื่องอ่านเล่นสมัยใหม่ (ทศวรรษ 2460-ทศวรรษ 2480)*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตภาควิชา ประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สละโรจน์ กิตติมหาเจริญ. (2551). “สุภาพบุรุษ” ในพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับวรรณกรรมของศรีบูรพา. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สารานุกรมประพันธ์, หลวง. (2465-6) แพรดำ, *เสนาศึกษาและแผ่วิทยาศาสตร์*. 6(12)-7(7).
- สารานุกรมประพันธ์, หลวง. (2466-2467) หน้าผี, *เสนาศึกษาและแผ่วิทยาศาสตร์*. 8(2)- 8(9).
- อายัน โฆษณุสรณ์. (2507) พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ขุนชนกิจวิจารณ์ (ประยูร ฐชาลภู) ณ วัดระฆังโฆสิตาราม 28 พฤศจิกายน, 2507.
- “อายัน โฆษณ”. (2467). ดาบศักดิ์เหล็กน้ำพี้. *ไทยเขมม* 1(6), 901-920.
- “อายัน โฆษณ”. (2467). ดาบศักดิ์เหล็กน้ำพี้. [pdf]. สืบค้นจาก www.arts.chula.ac.th/~complit/etext/dapsaklak.pdf.
- แอนเดอร์สัน, เบเนดิกต์. บรรณาธิการแปลโดย ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2552). *ชุมชนจินตกรรม: บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

- Acton, Lord. (2012). Nationality. in Gopal Balakrishnan (editor), *Mapping the Nation*. (p.17-38). London and New York: Verso.
- Baldick, Chris. (2004). *The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms*. Oxford: Oxford university Press.
- Breuilly, John. (2012). Approach to Nationalism. in Gopal Balakrishnan (editor), *Mapping the Nation*. (p.146-174). London and New York: Verso.
- Copeland, Matthew. (1999). Contested Nationalism: the 1920 Overthrow of the Absolute Monarchy in Siam. Doctoral Thesis, Australian National University.
- Glover, Davie. (1989). The stuff that dreams are made of: Masculinity, femininity and the triller. In Derek Longhurst (editor). *Gender Genre & Narrative Pleasure*. (p.67-83). London: Unwin Hyman.
- Longhurst, Derek. (1989) Sherock Holmes: Adventures of and English gentleman 1887-1894. In Derek Longhurst (editor). *Gender Genre & Narrative Pleasure*. (p.51-66). London: Unwin Hyman.
- Murashima, Eiji. (1988). The origin of Modern Official State Ideology in Thailand. *Journal of Southeast Asian Studies*.19(1), 80-96.

Palti, Elias Jose. (2001). The Nation as a Problem: Historian and The “National Question”.

History and Theory. V.40, 324-346.

Longhurst, Derek. (1989) Sherlock Holmes: Adventures of an English gentleman 1887-1894. In

Derek Longhurst (editor). *Gender Genre & Narrative Pleasure*. (p.51-66). London: Unwin Hyman.

Pawling, Christopher. (1984). Popular Fiction: Ideology or Utopia. In Christopher Pawling

(editor). *Popular Fiction and Social Change*. (p.1-19). London: Macmillan Press.

Tyson, Lois. (1999). *Critical Theory Today*. New York and London. Garland Publishing.